

Türkiye’de Kadın Temsili Sorunsalına Kadın Bakanlar Bağlamında Bir Bakış

*Dr. Abdullah Aydın**
*Arş. Gör. Ömer Fuad Kahraman***

Özet

Sanayi toplumu ile birlikte iş hayatına dâhil edilen kadın, toplum içinde varlığını daha görünür alanlara taşınmıştır. Bu süreçle birlikte yaşanan olaylar kadın hareketlerine hız kazandırmıştır. Kadın ve erkek arasında eşitliği savunan ve bunu farklı şekillerde yorumlayan kadın hakları savunucuları Batı dünyasının yaşamış olduğu değişimi hızlandırmış ve kadınlara gün be gün yeni haklar verilmesini sağlamıştır.

Türkiye’de ise özellikle Tanzimat dönemi ile başlayan süreç ile kadınlar mutlak erkek egemenliğinin olduğu alanlara girmeye başlamışlardır. Özellikle Cumhuriyet’in ilânı ile birlikte kadınların Türk toplumunda geleneksel olarak belirlenmiş konumunun değiştiğini görmek mümkündür. Bu noktada, konumuz açısından bakıldığında erkek egemenliğinin en çok hissedildiği yer olan siyaset alanında, 1930-1934 yılları arası yapılan bir dizi düzenlemeler ile kadınlara tam olarak seçilme hakkı verilmiştir. Diğer yandan ise ilk kadın bakan 1971 yılında 33. hükümet döneminde yılında görev almıştır. O tarihten itibaren 32 hükümet daha kurulmuş ancak bu hükümetlerde 21 farklı isim görev almıştır.

Bu bağlamda, kadının siyasal temsili sorunsalını kadın bakanlar özelinde araştırmayı amaçlayan bu çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulurken, yerli ve yabancı literatürden yararlanılmış ve kadının siyasal temsiline ilişkin oranlar hükümetlerde görev yapan bakanlar özelinde incelenmiştir. Bu çerçevede hükümetlerde görev almış kadın bakanlar ile ilgili kapsamlı bir inceleme

* Mustafa Kemal Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü,
email: abduallahaydin01@hotmail.com

** Mustafa Kemal Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü,
email: kahraman.fuad@gmail.com.

yapılarak, bu bakanların birer siyasi profilleri çıkartılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, araştırmada ideal bir demokrasinin sağlanması için bir gereklilik olan kadın temsili, Türkiye’de kadın bakanların siyasal profilleri esas alınarak inceleme yapılmıştır. Ayrıca Türkiye’de kadın bakanların gerçek bir temsil kaygısı olarak mı yoksa kadınlara tanınan kontenjan / kota uygulamaları çerçevesinde mi, ya da haricen patronaj-klientel ilişkiler sonucunda mı bakanlık elde ettikleri sorularına cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Temsili, Hükümetler, Kota Uygulamaları, Kadın Bakanlar, Patronaj.

A Glance to Problems of Women Representativeness in Turkey in the Context of Women Ministers

Summary

With the industrial revolution, the woman was drawn to working life and because of that became more visible in society. The events that took place in this process accelerated the women’s movements. Defenders of women’s rights, advocating equality between men and women and interpreting it in different ways, have accelerated the change that the western world has experienced and have allowed women to gain new rights step by step.

In our country, especially with the process beginning with the Tanzimat period, women have begun to enter areas where absolute male sovereignty exists. Especially with the declaration of the Republic, it is possible to see that the classical place of women in Turkish society changed day by day. In this context, the terms in our case, with a series of regulations made between 1930 and 1934, in politics, where most felt the male dominance, fully female suffrage to women. On the other hand the first female ministers came out in the 33 rd government in 1971. Since that date, 32 more governments have been established but only 21 different names have been assigned to these governments.

In this context, this study, which aims to investigate the problem of women’s political representation in the context of women ministers, was utilized in domestic and foreign literature while the theoretical framework was being developed and the ratios related to women’s political representation were examined in the ministers working in government. In this framework, an exhaustive examination of women ministers in government has been undertaken to create political profiles of these ministers. As a result of the research, it has

been tried to examine the female representation, which is a necessity for providing an ideal democracy, through the political profiles of women ministers in Turkey. In addition, answering the question of whether women ministers in Turkey are entitled to a true representation or whether they have obtained ministry in the context of quota / quota applications recognized by women, or externally as patronage-client relations.

Keywords: Women's Representation, Governments, Quota Practices, Women Ministers, Patronage.

Giriş

Tarih boyunca bireylere, sosyal hayatın biçtiği rollerin en başında gelen cinsiyet unsuru kendini sürekli hissettirmiştir. Çünkü her ne kadar kadın erkek arasındaki eşitlik dillere pelesenk olmuş bir kavram olsa da toplumsal algıda kadın ve erkeğin eşit kabulü zorlanılan bir husus olmuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik insanların sosyal konularının şekillenmesinde en temel unsurların başında gelmektedir.

Dünyada kadınların özellikle son yüz elli yıllık dönemde sosyal ve siyasal alanda göstermiş oldukları mücadeleler neticesinde başta seçme ve seçilme hakkı olmak üzere çeşitli haklar elde etmişlerdir. Fakat günümüz modern dünyasının kadınlara sunduğu bu imkânlarla rağmen kadınların özellikle siyasal alanda beklenen yeri elde edemediği görülmektedir. Diğer bir ifade ile kazanıldığı düşünülen bu haklar çoğu zaman şekli veya kâğıt üzerinde kalmıştır.

Türkiye'deki kadın hakları ile ilgili mücadele Tanzimat dönemi ile başlamış ve özellikle Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte kadınların Türk toplumundaki geleneksel konumu değişmiştir. 1930-1934 yılları arası yapılan bir dizi düzenlemeler ile Türkiye'de kadınlara tam olarak seçilme hakkı verildiği görülmektedir. Her ne kadar Türkiye'de seçme ve seçilme hakkı Fransa, İtalya ve İsviçre'den önce olsa da Türkiye'deki durum, dünyanın bu en ileri demokrasi örneklerinin gerisinde olduğu ortadadır. Nitekim ilk kadın milletvekili 1935 yılında seçilirken ilk kadın bakan ancak 1971 yılında 33 hükümette görev alabilmiştir. O tarihten itibaren 32 hükümet daha kurulmuş ancak bu hükümetlerde 21 farklı isim görev almıştır. Bu çalışmada yapılacak olan analiz ile kadın bakanların ülkemizdeki siyasal hayattaki yerleri üzerinden kadın temsili durumunu ele alınmaya çalışılmıştır.

Kadın Temsili, Katılımı ve Demokrasi İlişkisi

Demokratik siyasal sistemlerde halkın talep ve beklentilerini siyasal sisteme iletmedeki görev ve işlevleri bir yana, parlamenterler, temsilciler veya milletvekilleri halkın görüş, yaşam, algı ve zihin dünyasını kapsayacak bir temsil niteliğini de sisteme aktarmaktadırlar. Halk, temsilcileri tarafından etkilendiği gibi onları etkileyebilmekte; bu karşılıklı ilişki çerçevesinde ülke yönetim mekanizmasının işlerliği sağlanabilmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında, pek çok ülkede ve Türkiye’de milletvekillerinin konumu, ülke siyasetini yönlendirmelerinin yanında halkın temsilcileri olmaları bakımından da oldukça önemlidir.

Ülkede yönetime katılması arzulanan farklı görüş ve fikirlerin yeterli temsil edilebilmesi sorunu demokrasilerin uzun zamandır mücadelede buldukları bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı etnik, sosyal, ekonomik ve siyasal grupların ülke yönetimine katılması demokrasinin geliştirilebilmesi ve iyileştirilebilmesi için vazgeçilmez bir şart olarak sayılmaktadır. Diğer taraftan, siyasal sisteme katılma arzusu taşıyan farklı düzlemlerdeki pek çok grup, siyasette karar alma mekanizmasına etki etmenin çabasıdadır.

Kadın seçmenlerin ve parlamenterlerin temsil ve katılım noktasında kendi kimliklerini, talep ve isteklerini diğer sosyal-siyasal gruplara göre nasıl aktardıklarını tespit edebilmek, kapsamı geniş bir araştırmanın konusu olmakla birlikte, tarihsel süreç içerisinde Türkiye’de kadın parlamenterlerin ve özellikle kabinde yer alan kadın bakanların pozisyonlarını araştırmak önem arz etmektedir. Zira siyasal karar alma mekanizmasının kilit noktasına kadar yükselmiş kadın bakanların o pozisyona ne etkiler altında ulaştıkları ve nasıl bir sürecin sonunda katılım sağladıkları araştırılması gereken bir noktadır. Varsayıldığı üzere Türkiye’de kadın bakanların gerçek bir temsili sağlamak adına mı yoksa kadınlar için belirlenen kontenjan / kota uygulamaları çerçevesinde mi, ya da haricen patronaj-kliental ilişkiler sonucunda mı bakanlık elde ettikleri bu araştırmaların derinleştirilmesi sonucu elde edilecek sonuçlardan bazıları olarak düşünülmüştür

Temsil bakımından değerlendirildiğinde, parlamenter temsilini *tanımlayıcı* ve *aslî* olarak (Pitkin’den akt: Gençkaya, 2011; 7) iki kısımda tasnif edebiliriz. Bu tasnif, “birincisi(nde) ne yapıldığından çok ne olunduğunu, ikincisi(nde ise) temsil amacıyla yapılan faaliyeti” (Gençkaya, 2011; 8) dile getirmektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle tanımlayıcı temsil sayısal bakımdan anlamlı bir orantısal temsil kurgulamaktayken aslî temsil sayısal anlamdan ziyade bu temsilin ne kadar işler ve anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Kadın temsili bakımından örneklemek gerekirse, tamamen kadınlardan oluşmuş bir kabinenin kadın haklarına saygılı yasalar çıkarmakta yetersiz kalma-

sının yanında ki bu durum tanımlayıcı temsil olmasına rağmen asli temsilin gerçekleşmediğini ifade eder. Tam tersinin de mümkün olduğu gerçeği göz ardı edilemez ki bu durum da tanımlayıcı temsil olamamasına rağmen aslî temsilin gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Bu iki temsil boyutunu karşı karşıya getirerek birini diğerine tercih ettiğimiz veya birini diğerinin tam karşılığı olarak algıladığımız gibi bir sonuca varılmasının yanlış olduğunu belirtmekte fayda vardır. Ancak bu iki temsil hakkında birini diğerine doğrudan bağlayacak herhangi pozitif anlamlı bir korelasyonun bulunduğunu da tahmin etmek hatalı bir durum olabilecektir.

Kadın temsilcilerin ve siyasetçilerin, bu bağlamda, kadınları ne kadar asli olarak temsil ettiklerini sorgulamak gerekmektedir. Diğer taraftan belirtmek gerekir ki sayısal anlamda ulaşılacak bir temsil kabiliyeti oranı, bir anlamda asli bakımdan işlerlik kazanmaya da katkı sağlayacaktır. Yani, kadınların parlamentoda dengeli ve yeterli bir oranda temsil edilmesi kadınlara dair sorunların, talep istek ve şikâyetlerin daha sık ve çok olarak gündeme gelmesine sebep olacaktır (Gençkaya 2011; 8). Bu dengenin sağlanabilmesi için ise uygulanan çeşitli ayrımcılık politikalarından biri de kadınların temsil mekanizmasında yeterli oranı bulmalarına katkı sağlamak amacıyla kota uygulamalarında bulunulmasıdır (Sitembölükbaşı, 2007; 14-16).

Kadın vekillerin siyasal karar alma süreçlerine etkisini irdelemek, bu iki temsil niteliği bakımından incelenirken, kadın vekillerin bu sürece katılmakta yetersiz kaldıklarını savunan görüşler de bulunmaktadır (Devlin ve Galligan'dan akt: Gençkaya, 2011; 8). Zaten yetersiz kalan temsil oranlarının yanında buna ek olarak yasama ve yürütme faaliyetlerine olan katkı bakımından da gerçekleşen yetersizlikler durumu daha da kritik bir düzeye ulaştırmaktadır. Yalnız erkek vekillerin kadın konularında siyasal faaliyetlerde bulunmadıklarını hatta bu konulara tamamen duyarsız kaldıklarını da söyleyemeyiz. Dolayısıyla, kadın vekillerin ne kadar temsil edebildiklerinin yanında önemli mevkileri işgal eden kadın vekillerin “ne” yaptıklarına da bakmakta fayda bulunmaktadır.

Bu bakımdan, vekiller arasından siyasal karar alma mekanizmasının tepe noktası olarak değerlendirilebilecek bakanlar kuruluna üye olarak seçilmiş kadın bakanların üzerinde durmak, bu vekillerin nasıl seçildikleri ve hangi konulardan sorumlu olduklarını ortaya koymak bir anlamda Türkiye’de kadın temsiline en etkin ve yetkin pozisyonunda olanların durumunu analiz etmek anlamına gelecektir. Kadın bakanların siyasal sistem içerisinde hangi görev hangi makamları yönettikleri, bu makamlar aracılığı ile aslî temsil vasfını gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri sorularının cevaplamanın, tanımlayıcı temsil kabiliyetinin ne oranda aslî temsile dönüştüğünün görülmesine de yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de Kadın Vekiller – Temsil İlişkisi Hakkında

Türkiye kadınlara siyasal hakkın temeli olarak sayılacak seçme ve seçilme hakkını pek çok dünya ülkesinden önce vermiştir. Yerel ve genel seçimlerde 1930 ve 1934 yıllarında sırasıyla oy hakkı tanınmıştır. Zaman içerisinde 1935’te % 4,5 olan kadın vekil temsil oranı 2015 son seçiminde % 14,7 sayısına ulaşmıştır, ancak uluslararası anlamda değerlendirildiği bu oranın az olduğu gözden kaçmayacaktır. Yalnız bu yıllar arasında bir seçim döneminden diğer seçim dönemine yüksek derecede dalgalanma bulunmaktadır. Bu durum da siyasi temsil bakımından istikrarlı bir temsil zihniyetinin olmadığını ortaya koyabilmektedir.

Kadınların temsil durumu incelendiğinde görülecektir ki tek parti dönemindeki temsil oranları daha istikrarlı bir süreç seyretmiştir. Zira bunun sebebi kadınların seçilmesinde parti merkezinin ortaya koyduğu temsil zihniyetinin pratiğe yansımalarıdır, diyebiliriz. Ancak kadın adayların parlamentoda yer alabilmesi için rekabette bulunabilmelerine dair farklı yaklaşımların sergilendiği de görülebilmektedir. Bu davranışları kadınlar aday olduğunda en az bir yabancı dil bilmeleri, meslek sahibi olmalarının yanında meslek alanında ileri düzeyde uzmanlık beklentisi olduğu, bunlarla birlikte sadakat temelli yakın ilişkilerin de etkili olduğu gibi maddelerle literatürde bulmak mümkündür (Arat 1987; 20-21; Gökçimen, 2008; 41-46, Gençkaya, 2011; 8-11).

Cumhuriyet dönemi seçimleri kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildiği 1935 tarihinden itibaren incelendiğinde (Tablo.1 ve Grafik.1)¹ sonuçları karşımıza çıkmaktadır:

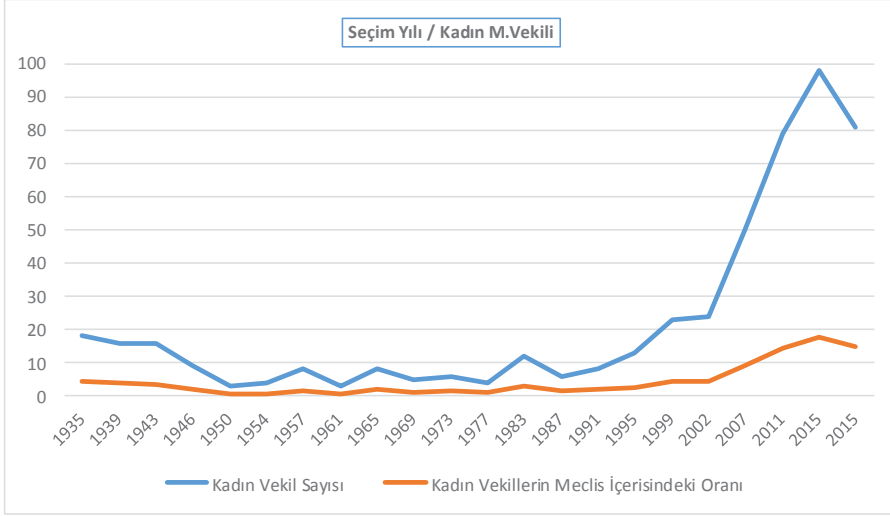
¹ Tablo 1 ve Grafik 1’de yer alan veriler basbakanlik.gov.tr ve tbmm.gov.tr resmi internet adreslerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 1: Yıllara Göre Kadın ve Erkek Milletvekillerinin
Parlamentoda Temsil Edilme Oranları (%)

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı	Kadın	Temsil Oranı
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,6	79	14,4
2015 (07.06)	550	452	82,2	98	17,8
2015 (01.11)	550	469	85,3	81	14,7

Kadın vekillerin meclis içerisindeki temsil oranlarının zaman içerisinde arttığı görülebilir. Bu durum, darbe dönemi veya serbest seçim zamanlarında farklı yönlerde eğilimler göstermiş olsa da nihayetinde genel açıdan değerlendirildiğinde günümüze kadar artış gösterdiği gerçeğini yadsıyamayız. Özellikle 1987 seçimlerinden sonra istikrarlı bir şekilde artış gösteren kadın temsili oranlarında uygulanan seçim politikalarının ve sivil duyarlılığın etkin olduğunu söylemek gerekmektedir.

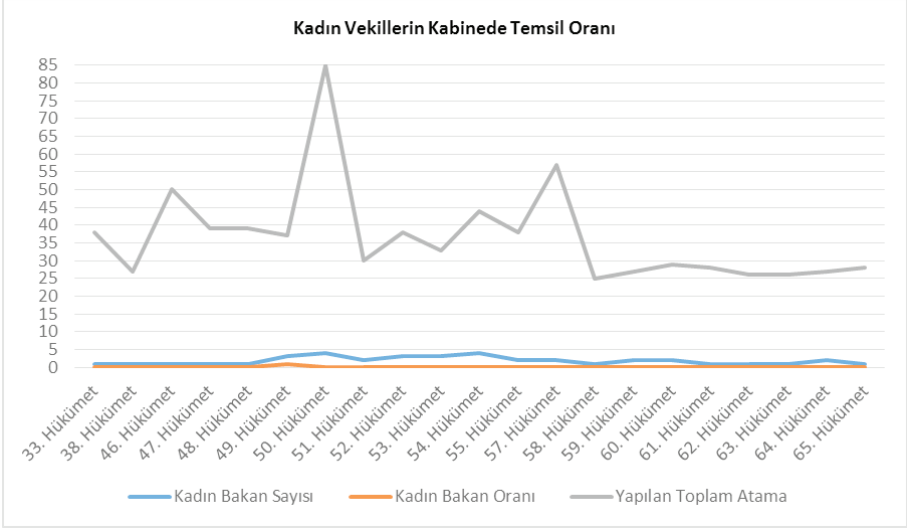
Grafik 1: Yıllara Göre Kadın Milletvekilleri Sayısı ve Parlamentoda Temsil Edilme Oranları (%)

Kadın temsiline ortaya çıkan bu tablo ve grafiğin yanı sıra, Türkiye’de ilk kez kadın bir bakanın göreve geldiği 33. hükümet dönemi 1971 Muhtırası sonrasında oluşturulan kabineden itibaren, hükümet dönemleri içerisinde göreve gelen toplam bakan sayısı içerisinde kadın bakanların oranını göstermekte fayda bulunmaktadır. Zira böylelikle ulaşacağımız sonuç şudur ki Türkiye’de kadın bakan ataması, kadın milletvekillerinin dünya örnekleriyle karşılaştığımızda parlamentoda erken dönemde temsil bulmuş olmalarına rağmen, oldukça geç bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri kadın vekillere sadece göstermelik olarak sunulan kontenjan koltukların olmasıdır. Bunu daha açık bir şekilde ifade etmek adına, aşağıdaki tablo ve grafik (Tablo.2 ve Grafik.2)² hazırlanmıştır. Grafikte aynı hükümet döneminde yapılan toplam bakan atamasına oranla, kadın vekillerden yapılan atamalar gösterilmektedir. Tabloda ise bir dönem içerisinde aynı bakanlık makamına yapılmış her kadın bakan ataması, aynı isim mükerreren atanmış olsa dahi gösterilmiştir. Zira yapılan her atama için yapılması düşünülen atama ihtimalleri içerisinde kadın temsilcilerden yapılacak atamalar da bulunmaktadır. Her atamanın adedi, sonucunda tercih edilen bakanın cinsiyetine oranlanarak Tablo 2’deki veriler oluşturulmuştur. Böylelikle tanımlayıcı temsil noktasındaki yeterlilik ölçülmeye çalışılmıştır.

² Tablo 2 ve Grafik 2’te yer alan veriler basbakanlik.gov.tr ve tbmm.gov.tr resmi internet adreslerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 2: Yıllara Göre Kadın ve Erkek Milletvekillerinin Parlamentoda Temsil Edilme Oranları

Kabineye yapılan atamaların toplamında, bunlar arasında kadın tercih etme oranı verilen sayısal veriler de değerlendirildiğinde anlaşıldığı üzere oldukça düşük seyretmektedir. Bu durum, meclis içerisinde kadınların temsil oranları zaman içerisinde artmış olsa da aynı şekilde devam etmektedir. Elbette bu durum tanımlayıcı temsil bakımından oldukça olumsuz sonuçlar elde etmemize neden olmaktadır. Yani, Türkiye’de kadınlar siyasal karar alma mekanizmalarının en etkili ve tepe noktalarından biri olan bakanlar kurulunda dahi yetersiz derecede temsil edilmektedirler. Elbette bakanlar kurulunun seçmenler açısından ne kadar temsil oranı gözetilerek oluşturulması gerektiği fikri de ayrı bir tartışma konusudur. Bakanlar Kurulu oluşturulurken Meclise benzer bir şekilde temsil hassasiyetinin gözetilmesi anlamsız olabilir; ancak kadınların karar alma mekanizması içerisinde kendilerine yeterli derecede yer bulmaları onların asli anlamda da kendilerini ifade etmelerine, böylelikle fikren de olsa temsil söylemi kazanmalarına katkı sağlayabilecektir (Aktaş, 2015; 185-186).

Tablo 2: Kabinede Yer Alan Kadın Vekillerin Temsil Oranı (%)

Hükümet	Bakanlar Kurulunda Kadın Vekillerin Temsil Oranı	Meclis İçerisinde Kadınların Temsil Oranı	Tahmini Hükümet Süresi	Yapılan Toplam Bakan Ataması (Mükerrerler Sayılmış Olarak)
33	0,02	0,01	8 Ay	38
38	0,03	1,3	4 Ay	27
46	0,02	1,3	23 Ay	50
47	0,02	1,3	19 Ay	39
48	0,02	1,8	5 Ay	39
49	0,8	1,8	18 Ay	37
50	0,04	1,8	28 Ay	85
51	0,06	2,4	1 Ay	30
52	0,07	2,4	4 Ay	38
53	0,09	2,4	4 Ay	33
54	0,09	2,4	12 Ay	44
55	0,05	2,4	19 Ay	38
57	0,02	4,2	30 Ay	57
58	0,04	4,4	4 Ay	25
59	0,07	4,4	53 Ay	27
60	0,06	9,1	47 Ay	29
61	0,03	14,4	37 Ay	28
62	0,03	14,4	12 Ay	26
63	0,03	17,8	3 Ay	26
64	0,07	17,8	6 Ay	27
65	0,03	14,7	Halen	28

Ayrıca Tablo 2'deki veriler şu şekilde yorumlanabilir ki bakanlar kuruluna seçilen üyeler rasyonel bir anlamlılık oluşturacak şekilde temsil hassasiyetine göre değil, ancak belirli bir simgesel ifadeye göre seçilmektedir. Özellikle 56. hükümet dönemi³ hariç tutulacak olursa, zira o dönem herhangi bir kadın üye yoktur, 46. hükümet döneminden itibaren bakanlar kurulunda en az bir kadın üyenin bulunduğu görülecektir. Bu oran, temsil kabiliyetinin artıp azalmasına göre değişmemiş, bakanlar kurulunda “simgesel” olarak bir kadın bakan kotasının bulunduğunu kanıtlar niteliktedir. Elbette bakanlar kurulunda, bakanlar ara-

³ 56. Dönem Bülent Ecevit Hükümeti 4 ay boyunca görevde bulunmuş ve görevini seçimle terk etmiştir.

sında en az birinin kadın olacak şekilde belirlenmesi gibi herhangi bir yazılı kural veya zorlayıcı metin yoktur; fakat uygulamalar göstermektedir ki bu durum son dönemlerdeki uygulamalar ile teamül haline gelmiştir. Bu bağlamda, kadın bakanların sıralı tam listesini irdelemekte fayda bulunmaktadır (EK Tablo 1).

Meclis içerisinden ve dışarısından toplamda kabineye 38 kadın bakan ataması gerçekleştirilmiştir. Bu atamalar 6 dışarıdan 16 meclis içerisinde olmak üzere toplam 22 kişi arasından gerçekleştirilmiştir.

Hükümetlerde Görev Almış Kadın Bakanların İncelenmesi

Yukarı kısmımda yapılan genel ve istatistiksel değerlendirmelerin ardından bu başlık altında kadın bakanların meslek, yaş, doğum yeri, eğitim durumu, parti üyeliği/siyasetle uğraş, görev alınan bakanlıklar, siyasi/ ailevi bağlar açısından genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu değerlendirmeler, atamaları yapılan kadın bakanların profilleri ve atandıkları makamlar ile aralarındaki bağıntıyı ortaya çıkarması açısından önem taşımaktadır.

Meslek Açısından: Kadın bakanlarımız mesleki açıdan sınıflandırıldığına ağırlıklı olarak akademisyen (6 kişi) ve/veya avukat (6 kişi) oldukları görülecektir. Doktor, mühendis, özel sektör çalışanları gibi alanlardan gelen bakanlar olmasına karşın bürokrasi içerisinden gelen bakanların da bulunduğu görülmektedir. Bu atamalar, bakanların uzmanlık alanları olarak meslekleri ile ilişkilendirildiğinde 38 atamadan sadece 13'ünün kişinin mesleği ile irtibatı olduğu görülebilir. Kalan atamalardan 17'si "kadın, aile, çocuk, yaşlı ve sakatlar"dan sorumlu olmak üzere toplam 25'inin bakanın uzmanlık alanıyla irtibatlı olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bağlı atamalardan 5'ini eski Başbakanlardan Tansu Çiller almış bulunmaktadır.

Yaş, Doğum Yeri ve Eğitim Durumu: Bakanların büyük bir çoğunluğu İstanbul ve Ankara şehirleri özellikle olmak üzere büyük şehirlerde ya doğmuş ya da öğrenim görmüşlerdir. Öğrenim durumları açısından tamamı en az 4 yıllık bir lisans eğitimi almış olmakla beraber 7 tanesinin lisansüstü eğitime devam ettikleri görülmektedir. Bu durumun istisnaları Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) Hükümetleri döneminde taşrada doğmuş ve eğitim görmüş olmalarına rağmen bakanlık yapan kabine üyeleri ile biraz da olsa değişmiştir. Yaş konusunda ise bakanlığa atanan üyelerin son atama (35 yaş) hariç 40 yaş üzerinde olması dikkat çekicidir. (EK Tablo 1).

Parti Üyeliği/Siyasetle Uğraş: Bakanlar arasından sadece 3 tanesinin göreve geldiklerinde herhangi bir siyasi parti veya teşkilatı ile irtibatının olup olmadığı tespit edilememiştir. Diğer üyeler, kabine dışından atanmış olsalar dahi siyasetle daha önceden uğraş göstermişlerdir.

Görev Alınan Bakanlıklar: Kadın bakanların atama yapıldıkları pozisyonlar genel itibarla “kadın, aile, çocuk, yaşlı ve sakat”lardan oluşan sosyal yönlü mevkilerdir. Dönem dönem değişmiş olsa da Kadından Sorumlu Bakanların yerini şimdilerde Aile ve Sosyal Politikalardan Sorumlu Bakanlar almış bulunmaktadır. Toplamda ataması yapılan 22 bakandan sadece 4 tanesi kadın ve aile ile ilişkili bir bakanlık görevine getirilmemiştir. Ayrıca değinilmesi gereken bir diğer konu 56. Hükümet Döneminden beridir bu makama herhangi erkek bir bakanın oturmamış olmasıdır. Yani, görülmektedir ki kadın ve aileden sorumlu olmak, 1999 yılından beridir kadın olmayı gerektirmektedir. Ayrıca toplamda yapılan 38 atamadan 17’si buna ilişkin görevlerle yetkilendirilen kadınlardan oluşmaktadır (Ek Tablo 1).

Siyasi ve Ailevi Bağlar: Ataması yapılan bakanlar, göreve gelmeden önce döneminin hâkim olan siyasi konjonktürüne göre yeterli bir mevkide yer almaktadırlar. Örneğin, ilk kadın bakan göreve gelmeden önce tespit edilen herhangi bir siyasal bağa sahip değildir. Fakat göreve geldiği yıllarda da siyaset yapmak, siyasete katılmak için siyasetle uğraşmış olmanın yanında döneme hâkim olan vesayetçi bürokrasiyle münasebet kurmuş olmak önemlidir. Zira Türkan Akyol’un göreve gelmeden önceki pozisyonu Ankara Üniversitesi Rektörü olmasıdır. Hatta Türkan Akyol aynı zamanda ilk kadın Üniversite rektörüdür (Ankara, 2017).

Ayrıca Hayriye Ayşe Nermin Neftçi’nin de Kerkük’ün en önemli Türkmen ailelerinden birisi olan Neftçizadeler’in oğluyula evli olması anlamlıdır. Eşi olan Nizamettin Neftçi’nin aynı zamanda İsmet İnönü’nün yakın çalışma arkadaşı oluşu, döneminde ailevi ve patronaj-kliental kökenli ilişkiler aracılığıyla siyasette nasıl yer edinildiğini gösterir vaziyettir. Kadının simgesel temsili, Neftçi’nin Muş’a genel seçimlerden hemen önce gitmiş olmasına rağmen merkezi karar ile Muş milletvekili olarak aday gösterilip seçtirilmesinde somutlaşmaktadır (Erdoğan,2015: 13-15).

Ayrıca 57. Hükümet döneminde Kıbrıs’tan ve Yurt Dışında Yaşayan Vatandeşlerden sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapan Tayyibe Gülek’in Cumhuriyet Halk Partisi eski genel sekreteri aynı zamanda Adana eski Büyükşehir Belediye Başkanı Kasım Gülek’in kızı olması yine patronaj-kliental kökenli ilişkileri göz önüne sermektedir (Hürriyet, 2017) .

Adalet ve Kalkınma Partisinin kurmuş olduğu 60. Hükümet’te Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı Görevine üstlenen Selma Aliye Kavaf ile 64. hükümetin aynı makamın işgal eden Sema Ramazanoğlu’nun kardeş olmaları ise diğer bir ilgi çekici durumdur. Diğer yandan Sema Ramazanoğlu’nun kocası da Adalet ve Kalkınma Partisi Kahramanmaraş Milletvekilidir (Habertürk, 2017).

Bunun yanında darbe dönemi hükümetinde göreve alan İmren Aykut'un daha sonraları Turgut Özal'la benzer şekilde hükümet kademelerinde bakan olarak yer alması ve siyaseten gelişen bir kariyer izlemesi tesadüf eseri değildir. İmren Aykut da darbe döneminde Danışma Meclisi üyeliği yürütmesi (Başbakanlık, 2017) vesilesiyle politikada kendisine yer edinmiş ve edindiği kliental ilişkiler ağı çerçevesinde bakanlık makamına "layık"⁴ olduğu benzeri diğer örneklerle de karşılaştırıldığında düşünülebilir.

Bürokrasinin hâkim olduğu dönemde bürokratlar arasından yapılan kadın bakan atamaları, daha sonraları siyasette hâkim olan ilişkiler ağı değişikçe yüzünü değiştirerek daha farklı bir pozisyon almıştır. Mesela iktisadi anlamda liberalleşme politikalarının revaçta olduğu hükümetler zamanında İmren Aykut ve Tansu Çiller gibi "ekonomist" bakanlar göreve getirilmişken daha sonraları özel sektör ve sivil toplum alanlarından politika ilişkileri güçlü, profilleri yüksek kadın temsilcilerin göreve getirildiği görülmektedir (Demirkürek, 2011:130-134).

Değerlendirme ve Sonuç

Siyasal ve toplumsal yapıda etkili olan aktörlerin hayatları ve profilleri hakkında ayrıntılı çalışmalar yapılabilir. Böyle çalışmalar aynı zamanda toplumsal deneyim aktarımı açısından da öğretici nitelik taşır. Bu makale kapsamında esas alınan referanslar ışığında Türkiye'de kadının siyasete katılımı genel itibarıyla yetersiz durumda olduğu tespit edilmektedir. Bu bağlamda, kadının tanımlayıcı temsil yönünden siyasal karar alma mekanizmasına bakanlar kuruluna üyelik bakımından da katılımı yetersiz, olduğu ifade edilebilir. Kadınların bu görevlerde yer alabilmesi için:

- Öncelikle parti / siyaset uğraşı istenmektedir. Üyeler daha önceden siyaset tecrübesi edinmiş olmalıdırlar.
- Yüksek derecede öğrenim tahsil etmiş olmaları beklenmektedir.
- Belirli bir yaş sınırının üzerinde, kariyer beklentileri sebebiyle, bulunmaktadırlar.
- Uzmanlık alanlarında yeterli birikime sahip olsalar dahi "kadın olmak" kimliği çerçevesinde "kadınlardan sorumlu" olacak şekilde atamaları yapılabilir. Son dönemde gerçekleştirilen atamalar bunu kanıtlar niteliktedir.
- Bakanlar Kurulunda yer alan kadın bakanların kahir ekseriyeti "kadın ve aileden" sorumlu bakanlık mevkilerine yerleştirilmişlerdir. Bunun haricinde atama yapılırsa dahi yapılan atamalar siyasi hâkim ideolojinin isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir.

⁴ Milletvekillerinin siyasete ne şekilde dâhil olduklarını mülakatlarla ortaya koyan Gençkaya'nın çalışması oldukça önemlidir. Görüşülen milletvekillerinin aile ilişkileri aracılığıyla siyasete katılım gerçekleştirmede farklı bir pozisyon yakaladıkları göz ardı edilemez. (Gençkaya, 2011; 18-25)

Sonuç olarak elde edilen bu veriler ve argümanlar gösteriyor ki Türkiye’de kadın bakanlar üzerinden kadın temsili ele alındığında genel manada temsil sorununun temelinde yatan ana sorunların kadın perspektifinde de mevcut olduğu görülmektedir. Fakat kadınların diğer gruplara nazaran daha dezavantajlı oldukları aşikârdır. Nitekim son dönemde her hükümette düzenli olarak en az bir kadın bakanın mevcudiyetinden bahsetsek dahi bu durumun bir manada kadınları aşığılama sayılabilecek, kota ve kontenjan uygulamalarının neticesi olduğu gözükmektedir.

Profilleri açısından değerlendirildiğinde bir kadın siyasetçinin bakan olması için elit, seçkin ve yüksek eğitilmiş olmaları gerekmektedir. Bu durumun biraz da olsa kırılmasını sağlayan tek istisna ise 2002 dönemi sonrası Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yapmış olduğu kadın bakan tercihleri olarak gösterilebilir. Zira 2002 sonrası dönem kadın bakanlar incelendiğinde bakanların daha çok orta sınıfa ait, özel sektör kökenli ve sivil toplum çalışmalarında bulunmuş kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Erkek egemen bir alan olan siyaset ve onun en önemli ve icracı yer olan bakanlıklardaki kadın-erkek dengesizliği göstermektedir ki Türkiye’de kadın temsili sorunu ciddi bir şekilde devam etmektedir. Ayrıca bu ve benzeri veriler ve şartlar kadınların katılımının önünde hala ciddi engellerin olduğunu göstermektedir. Bu durum ise siyasete olan güvenleri sarsmakta ve kadınların edilgen halden etken hale geçme noktasında olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arat, Yeşim. (1989) *Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey*, Fairleigh Dickinson University Press, N.J.
- Aktaş, Murat (2015) *Türkiye’de Siyasette Kadın Temsili, Küreselleşen Dünyada Kadın ve Siyaset içinde* (ed. Z. Banu Dalaman), İstanbul Aydın Üniversitesi Türkiye Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, İstanbul.
- Demirkürek, İlkay (2011), *1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Erdoğan, Nevzat (2015), Muş’un İlk Kadın Milletvekili, Nermin Neftçi (1924-2003) *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi □ Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2147-7655 Cilt:3 Sayı:1 .
- Gençkaya, Ömer Faruk (2011). “Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetleri ve Rollerini”, *Yasama Dergisi*, sayı 18, s. 5-34.
- Gökçimen, Semra (2008). “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, *Yasama Dergisi*, sayı 10, s. 5-59.
- Sitembölükbaşı, Şaban (2007) “Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulamaları” *SDÜ İİBF Dergisi*, cilt 12 sayı 1, s. 13-36.

<http://www.hurriyet.com.tr/aditayyibe-39075682> Erişim Tarihi: 21.02.2017.

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1157962-gulseren-bostanci-nin-uc-kizindan-ikisi-bakan-oldu>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

www.ankara.edu.tr/kurumsal/tanitim/rektorlerimiz/, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

http://www.basbakanlik.gov.tr/forms/_global/_government/pg_CabinetHistory.aspx Erişim Tarihi: 18.02.2017.

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.anasayfa Erişim Tarihi: 18.02.2017.

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> Erişim Tarihi: 18.02.2017.

EK Tablo 1: Kadın Bakanların İsim Sıra Listesi									
Adı-Soyadı	Görevde Bulunduğu Hükümet / Başbakan	Görevi	Meslek	Göreve Geldiğinde Yaşı	Partisi/Meclis Dışından	Siyasetle Uğraşları/ Örgüt Üyeliği	Bilinen / Tanınan		
Türkan Akyol	33. Hükümet / Nihat Erim	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı	Doktor / Akademisyen	43	Dışarıdan / Üniversite	Bilimiyor	İlk Kadın Bakan		
Hayriye Ayşe Nermin Neftçi	49 ve 50. Hükümet / Süleyman Demirel ve Tansu Çiller	Devlet Bakanı / Kadın İşlerinden Sorumlu	Doktor / Akademisyen	64	SHP / SODEP İzmir Milletvekili	Var: Bakanlığın Ardından SO-DEP			
İmren Aykut	38. Hükümet / Sadı İrmak	Kültür Bakanı	Avukat	40	Dışarıdan	Var: Bakanlık-tan Önce CHP			
	46. ve 47. Hükümet / Turgut Özal – Yıldırım Akbulut	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı	Özel Sektör: İktisat-Sen-dika	47	ANAP İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce MDP ve ANAP	Seçimle gelen ilk kadın Bakan		
	48. Hükümet / Mesut Yılmaz	Devlet Bakanı / Kadın, Çocuk, Yaşlı, Sakat ve Aileden Sorumlu	Özel Sektör: İktisat-Sen-dika	51	ANAP İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce MDP ve ANAP			
	53. Hükümet / Mesut Yılmaz	Devlet Bakanı / Kadın, Çocuk, Yaşlı, Sakat ve Aileden Sorumlu	Özel Sektör: İktisat-Sen-dika	56	ANAP Adana Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce MDP ve ANAP			
	55. Hükümet / Mesut Yılmaz	Çevre Bakanı	Özel Sektör: İktisat-Sen-dika	57	ANAP Adana Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce MDP ve ANAP			
Tansu Çiller	49. Hükümet / Süleyman Demirel	Devlet Bakanı / Ekonomiden Sorumlu	Ekonomist / Akademisyen	45	DYP İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce DYP	İlk ve tek kadın Başbakan		

	50. 51 ve 52. Hükümet	Başbakan	Ekonomist / Akademişyen	47			
	54. Hükümet / Necmettin Erbakan	Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	Ekonomist / Akademişyen	50			
Güler İleri	49. Hükümet / Süleyman Demirel	Devlet Bakanı / Kadın ve Aileden Sorumlu	Eczacı	43	SHP Tokat Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce SHP	
Aysel Baykal	50. Hükümet / Tansu Çiller	Devlet Bakanı / Kadın ve Aileden Sorumlu	Avukat	54	Dışarıdan	Var: CHP Senatör	
Önay Alpago	50. Hükümet / Tansu Çiller	Devlet Bakanı / Kadın ve Aileden Sorumlu	Avukat	46	Dışarıdan	Var: SHP Milletvekili	
Işıl Saygın	51. ve 52. Hükümet / Tansu Çiller	Devlet Bakanı / Çevre Bakanı	Mimar	49	ANAP İzmir Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce ANAP Milletvekili	
	53. Hükümet / Mesut Yılmaz	Turizm Bakanı	Mimar	50			
	54. Hükümet / Necmettin Erbakan	Devlet Bakanı / Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Sorumlu	Mimar	50			
	55. Hükümet / Mesut Yılmaz	Devlet Bakanı /	Mimar	51			
Ayfer Yılmaz	53. ve 54. Hükümet / Mesut Yılmaz ve Necmettin Erbakan	Devlet Bakanı /	Maliye / Bürokrat	40	DYP Mersin Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce DYP Milletvekili	

Meral Akşener	54. Hükümet / Necmettin Erbakan	İçişleri Bakanı	Akademisyen	40	DYP İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce DYP Milletvekili	
Aysel Çelikel	57. Hükümet / Bülent Ecevit	Adalet Bakanı	Avukat / Akademisyen	68	Dışardan	Bilimiyor	
Melda Bayer	57. Hükümet / Bülent Ecevit	Devlet Bakanı / Kadın ve Aileden Sorumlu	Özel Sektör Yöneticisi	46	DSP Ankara Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce DSP Milletvekili	
Güldal Akşit	58. Hükümet / Abdullah Gül	Turizm Bakanı	Avukat	42	Ak Parti İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce Ak Parti Milletvekili – Ak Parti Kurucu Üye	
	59. Hükümet / Recep Tayyip Erdoğan	Devlet Bakanı / Kadın ve Aileden Sorumlu	Avukat	43			
Nimet Çubukçu – Baş	59. Hükümet / Recep Tayyip Erdoğan	Devlet Bakanı / Kadın ve Aileden Sorumlu	Avukat	38	Ak Parti İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce Ak Parti Milletvekili – Ak Parti Kurucu Üye	
	60. Hükümet / Recep Tayyip Erdoğan	Devlet Bakanı / Milli Eğitim Bakanı	Avukat	42			En Uzun Süreyle Bakanlık
Selma Aliye Kavaf	60. Hükümet / Recep Tayyip Erdoğan	Devlet Bakanı / Sağlık, Aile ve Çalışma ve Sosyal İşlerden Sorumlu	Öğretmen	45	Ak Parti Denizli Milletvekili	Var: Bakanlık-tan Önce Ak Parti Milletvekili	Sema Ramazanoğlu'nun Kardeşi

Fatma Şahin	61. Hükümet / Recep Tayyip Erdoğan	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı	Kimya Mü- hendisi	45	Ak Parti Gaziantep Milletvekili	Var: Bakanlık- tan Önce Ak Parti Millet- vekili	
Ayşenur İslam	62. Hükümet / Ahmet Davutoğlu	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı	Akademisyen/ Türk Dili	56	Ak Parti Sakarya Milletvekili	Var: Bakanlık- tan Önce Ak Parti Millet- vekili	
Ayşen Gürcan	63. Hükümet / Ahmet Davutoğlu	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı	Akademisyen/ Eğitim	52	Dışarıdan	Bilimmiyor	
Sema Ramazanoğlu	64. Hükümet / Ahmet Davutoğlu	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı	Doktor	56	Ak Parti Denizli Milletvekili	Var: Bakanlık- tan Önce Ak Parti Milletve- kili – Ak Parti Kurucu Üye	Selma Aliye Kavaf'ın Kardeşi
Fatma Güldemet Sarı	64. Hükümet / Ahmet Davutoğlu	Çevre ve Şehircilik Bakanı	Mimar	45	Ak Parti Adana Milletvekili	Var: Bakanlık- tan Önce Ak Parti Millet- vekili	
Fatma Betül Sayan Kaya	65. Hükümet / Binali Yıldırım	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı	Doktor – Mühendis	35	Ak Parti İstanbul Milletvekili	Var: Bakanlık- tan Önce Ak Parti Millet- vekili	